

Oecumene Lezing Raad van Kerken, Utrecht 17 januari 2014

Andere wegen naar de Eeuwige

Leve de secularisatie. Bijstand, aow, ww, awbz, weduwen- en weduwnaarspensioen., zij zijn er dankzij de seculieren. Armen, bejaarden, werklozen, gehandicapten, weduwen en wezen. De zorg voor hen wordt door Oude en Nieuwe Testament tot de belangrijkste taken van mens en gemeenschap gerekend. Kerken en synagogen hebben het zo veel minder goed gedaan dan de seculieren. En niet alleen zij hebben baat gehad bij de secularisatie en seculiere technologie. Dankzij de secularisatie en de anti-conceptiepil worden vrouwen die ongewenst zwangerschap zijn niet meer met de nek aangekeken en is er een eind gekomen aan het 'moetje' dat echtelieden in een ongewenst huwelijk vastspijkerde. Een correctie op een religieuze moraal die negatief uitpakte. Dankzij de secularisatie is homohaar op de terugtocht en raakt het homohuwelijk steeds meer geaccepteerd in de wereld. Een correctie op homohaar die niet door de bijbel is uitgevonden, maar er wel door is aangezwengeld. Zonder secularisatie ook geen vrouwenemancipatie, waaraan ik en zo veel andere vrouwen en mannen zo veel te danken hebben. Een emancipatie die nodig was vanwege de vrouwonvriendelijke religieuze traditie. Om van de godsdienstoorlogen, waar we nog dagelijks mee worden geconfronteerd, maar te zwijgen. In mijn jeugd mocht de katholieke secretaresse van mijn vader niet trouwen met de protestantse man op wie ze verliefd was geworden. Die bekrompenheid kunnen we ons nu niet meer voorstellen. Dankzij de secularisatie. Tegenover de klaagzang over de secularisatie wil ik dus een lofzang stellen.

Maar ik ben toch rabbijn?! Waarom zo positief over de secularisatie? Tachtig procent of zelfs meer is geseclariseerd. Zij zijn atheïsten of ietsisten of nog weer iets anders. Joden zijn al gaan seculariseren sinds 1800, toen zij met de voeten stemden na de Emancipatie en langzamerhand de synagogen verlieten, en het is zeker zo sinds 1900. Dus ik ben ook hun representant.

Mijn tweede reactie op de voordracht van professor Paul gaat over zijn stelling dat het fout is te denken dat de secularisatie een doorgaand proces in de positieve ontwikkeling van de mensheid is. Want dat sluit uit dat de secularisatie een halt wordt toegeroepen. Het denken in termen van een ontwikkeling in de tijd, zegt hij, overschaduwde de mogelijkheid dat de geschiedenis anders zal lopen. Maar, is het echt beter om niet te denken in noties van een doorgaande historische ontwikkeling? Ik weet het niet. Denken, en geloven, dat de wereld zich ontwikkelt van minder goed naar steeds beter, is een fundamentele eigenschap van Jodendom en Christendom, het heet: messianisme. Dit messianistische denken is door het Jodendom en vooral Christendom zelf in de wereld gebracht. Professor Paul mag er dan in deze context afscheid van

willen nemen, althans zo lijkt het, Joden, en ik sta hier mede als hun representant, houden er aan vast. Het is een krachtig medicijn en wapen tegen de wanhoop die wordt teweeg gebracht door de idee dat de wereld nooit een betere plek zal worden. Dus, ik geloof in een doorgaande historische verbetering, ook als die er heel erg anders uit ziet dan de gevestigde godsdiensten graag wensen.

Heel erg anders? Ja. De secularisatie heeft naast afbraak van het georganiseerde religieuze leven tal van voordelen opgeleverd. Meer nog dan ik eerder noemde. En dan vooral de seculiere technologie. Vervoersmiddelen maken het reizen mogelijk, waardoor mensen over de hele wereld functionerende godsdiensten hebben gezien met aantrekkelijke rituelen, die de waarheidsclaims van hun eigen godsdienst op losse schroeven hebben gesteld. Is dat slecht? Ik denk van niet. Mensen zijn beter opgeleid, waardoor ze onderscheid hebben leren maken tussen wat waar is in wetenschappelijke zin, dat wil zeggen, bewijsbaar, en datgene wat waar is in religieuze zin, dat wil zeggen, waarheid als ervaring. Is het slecht dat zij dit onderscheid leren? Ik denk van niet. Beide ontwikkelen vergroten de tolerantie, hoezeer die er vanuit religieus oogpunt ook vaak als oppervlakkig uitziet.

Professor Paul heeft zijn hoop gesteld op de Eeuwige. Die is er inderdaad altijd, als een dimensie onder, naast en boven ons bestaan. De Eeuwige is zeker in de kerken en de synagogen te vinden, en in de moskee. Maar in de moderne samenleving die zo gericht is op betekenisvolle beleving zullen we beter ons best moeten doen, en de ervaring met God ook faciliteren. Dat begint beslist met spreken over die eeuwige dimensie, maar daar kan het niet bij blijven. God ervaren is het devies, want in de slag om een deugdzaam leven, hebben de godsdienstigen het verloren, of is het misschien nipt gelijk spel.

Maar Godservaringen, hoe worden die tot stand gebracht? De secularisatie heeft het onderzoek naar de biologische basis van religie gestimuleerd. Dick Swaab maakt zich schuldig aan een stuitend reductionisme, met zijn 'Wij zijn ons brein'. Maar ik heb wel degelijk mijn hoop gesteld op de seculiere technologie van de religieuze ervaring. Wat is dat nou weer? De kerken en synagogen hebben niet alleen relatief slecht gepresteerd bij de zorg voor armen, zieken, weduwen en wezen, maar ze zijn ook niet erg goed geweest in het faciliteren van Godservaringen. Vanaf de jaren zestig waren hallucinogene drugs daar beter in. De ervaring daarmee voerde, in ieder geval in joodse kring, niet weinig jonge volwassenen terug naar het Jodendom. Of het bracht ze naar Boeddhisme, Hindoeïsme en Soefisme. Zo is het mij ook gegaan. Maar de drugs van toen hebben kwalijke bijwerkingen: psychose, dementie, gaten in het herinneringsvermogen, enz. Mijn hoop is dan ook gesteld op nieuwe middelen en technieken die de Godservaringen opwekken. Seculiere techniek dus, die uit het laboratorium komt en niet ontwikkeld wordt door de geestelijken. Mijn hoop bij een nieuw religieus reveil is gesteld op drugs zonder destructieve

bijwerkingen en op electrodes die hersengebieden stimuleren tot religieuze ervaringen. Met nieuwe biotechnologie zal God terugkeren in de mens, en de mens in de kerken en synagogen. Daarvan ben ik overtuigd. En deze visie helpt u misschien minder meewarig of wanhopig te kijken naar uw kinderen en kleinkinderen die andere wegen en middelen naar de/het Eeuwige zoeken.

c. Rabbijn Tamarah Benima

tamarah@dds.nl